

4 Porodnost a plodnost

Od roku 2009 se počet živě narozených v ČR snižuje. V roce 2013 se živě narodilo 106,8 tisíce dětí. Poprvé v historii se na území Česka narodila paterčata. Podíl dětí narozených mimo manželství se stále zvyšuje a v roce 2013 dosáhl 45,0 %, přičemž v případě dětí prvního pořadí jde dokonce o 55,7 %. Úroveň úhrnné plodnosti oproti roku 2012 mírně vzrostla (z 1,452 na 1,456) zejména díky nárůstu plodnosti prvního pořadí. Průměrný věk při narození dítěte se zvýšil o 0,1 roku na 29,9 let, při narození dítěte prvního pořadí dosáhl 28,1 roku.

Počet živě narozených dětí v Česku za rok 2013 dosáhl hodnoty 106 751, z toho bylo 54 702 chlapců a 52 049 dívek. Ve vyspělých zemích připadá obvykle na 100 narozených dívek 105 až 106 chlapců, nejinak tomu je i v ČR. Celkový počet živě narozených dětí klesá od roku 2009. Nejvýraznější pokles za posledních pět let byl zaznamenán mezi roky 2010 a 2011, narodilo se tehdy o 8 480 dětí méně (respektive o 7,2 %). Jednalo se o nejvýraznější absolutní i relativní propad počtu živě narozených dětí od roku 1995. V posledních třech letech lze sledovat spíše mírnější pokles počtu živě narozených dětí. Mezi roky 2012 a 2013 šlo o 1 838 dětí (pokles o 1,7 %). Počet mrtvě narozených dětí se snížil z 379 v roce 2012 na 366 v roce 2013. Oproti předchozím roků šlo v posledních dvou letech o výrazně vyšší počty, které ale byly způsobeny změnou definice potratu⁸.

Tab. 4.1 Narození, 2003–2013

	2003	2005	2008	2010	2011	2012	2013
Narození celkem	93 957	102 498	119 842	117 446	108 990	108 955	107 117
Mrtvě narození	272	287	272	293	317	379	366
Živě narození	93 685	102 211	119 570	117 153	108 673	108 576	106 751
v tom: chlapci	48 131	52 453	61 326	60 220	55 789	55 536	54 702
dívky	45 554	49 758	58 244	56 933	52 884	53 040	52 049
Porody celkem	92 335	100 546	117 429	114 976	106 921	106 952	105 310
v tom: dvojčat	1 591	1 926	2 381	2 446	2 049	1 987	1 779
trojčat	14	13	16	12	10	8	12
čtyřčat	1	-	-	-	-	-	-
paterčat	-	-	-	-	-	-	1
Podíl vícečetných porodů (%)	1,7	1,9	2,0	2,1	1,9	1,9	1,7

Tab. 4.2 Živě narození podle porodní hmotnosti, 2003–2013

	2003	2005	2008	2010	2011	2012	2013
méně než 1 000 gramů	385	385	472	446	450	463	440
1 000 - 2 499 gramů	5 820	6 485	8 171	8 530	7 810	8 201	8 121
2 500 - 3 499 gramů	50 956	56 088	66 378	65 691	61 173	61 450	60 484
3 500 - 4 499 gramů	35 518	38 175	43 429	40 802	38 015	37 037	35 908
4 500 a více gramů	1 006	1 078	1 086	1 012	848	871	816
nejištěno	-	-	34	672	377	554	982
	%						
méně než 1 000 gramů	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4
1 000 - 2 499 gramů	6,2	6,3	6,8	7,3	7,2	7,6	7,6
2 500 - 3 499 gramů	54,4	54,9	55,5	56,1	56,3	56,6	56,7
3 500 - 4 499 gramů	37,9	37,3	36,3	34,8	35,0	34,1	33,6
4 500 a více gramů	1,1	1,1	0,9	0,9	0,8	0,8	0,8
nejištěno	-	-	0,0	0,6	0,3	0,5	0,9

⁸ Narozením mrtvého dítěte se dle vyhlášky č. 11/1988 Sb., která byla k 1. 4. 2012 zrušena zákonem č. 372/2011 Sb., rozumělo „úplné vypuzení nebo vynětí z těla matčina, jestliže plod neprojevuje ani jednu ze známek života a má porodní hmotnost 1 000 g a vyšší“. Obecná legislativa od 1. 4. 2012 definici mrtvě narozeného dítěte nyní neobsahuje, ale její součástí je definice potratu – „Plodem po potratu se rozumí plod, který po úplném vypuzení nebo vynětí z těla matčina neprojevuje ani jednu ze známek života a současně jeho porodní hmotnost je nižší než 500 g, a pokud ji nelze zjistit, jestliže je těhotenství kratší než 22 týdnů.“ Hranice pro vymezení mrtvě narozených dětí se tak snižuje na 500 g. Ze závazného Nařízení Komise (EU) č. 328/2011 vyplývá, že mrtvě narozené dítě nedýchá ani nevykazuje jiné známky života, má porodní hmotnost 500 g a více, nelze-li porodní hmotnost určit, je narozené po dvacátém druhém dokončeném týdnu těhotenství, a nelze-li délku těhotenství určit, tak je nejméně 25 cm dlouhé, a to od temene hlavy k patě.

Z celkového počtu 105 310 porodů v roce 2013 bylo 1,7 % vícečetných. Při 12 porodech se narodila trojčata a jedenkrát paterčata. Šlo o historicky první paterčata narozená na území ČR (čtyřčata se naposledy narodila v roce 2003). Historicky nejvyšší podíl porodů vícčetat byl zaznamenán v roce 2010 (2,1 %), poté následoval postupný pokles až na současnou hodnotu. Obecně vyšší podíl vícečetných porodů od zhruba druhé poloviny devadesátých let bývá připisován vyššímu průměrnému věku ženy při narození dítěte a častější realizaci umělých oplodnění. Pokles podílu vícečetných porodů mohl být v posledních dvou letech způsoben i změnou legislativy⁹, která zvýhodňuje zavedení jednoho embrya při umělém oplodnění. Na rozdíl od podílu vícčetat od druhé poloviny devadesátých let postupně roste podíl živě narozených dětí s nízkou porodní hmotností. V letech 2012 a 2013 dosáhl 8,0 %, zatímco před dvaceti lety se pohyboval okolo 5,5 %.

Meziroční vývoj počtu živě narozených dětí podle rodinného stavu matky v roce 2013 odpovídal trendům posledních let. Dále se zvyšoval počet narozených dětí svobodným matkám (o 1 074 mezi roky 2012 a 2013) a snižoval počet dětí, který porodily vdané matky (o 2 737). Mírně klesl i počet dětí narozených rozvedeným matkám (o 165). Děti narozené ovdovělým matkám tvořily pouze 0,2 % z celkového počtu živě narozených dětí v roce 2013. Podíl dětí narozených v manželství tak v roce 2013 poklesl na 55,0 %, přičemž tento podíl klesá již od konce 80. let 20. století. U živě narozených dětí prvního pořadí se dokonce většina porodů (52,8 %) týkala svobodných žen. V roce 2013 došlo k dalšímu prohloubení rozdílu mezi počtem živě narozených dětí prvního pořadí svobodným a vdaným matkám – svobodným matkám se narodilo o 490 dětí více než v roce 2012 a vdaným matkám o 801 dětí méně. Počty živě narozených dětí rozvedených a ovdovělých prvorodiček byl výrazně nižší než u dětí vyššího pořadí porodu. Prvorodičky mají totiž mladší věkovou strukturu a pravděpodobnost, že budou rozvedené nebo ovdovělé, je tudíž nižší než u matek s vyšším počtem živě narozených dětí.

Tab. 4.3 Živě narození podle rodinného stavu matky, 2003–2013

Rodinný stav matky	2003	2005	2008	2010	2011	2012	2013
Živě narození celkem							
Svobodná	20 753	25 753	35 541	39 529	38 666	40 581	41 655
Vdaná	66 972	69 802	76 113	69 989	63 252	61 488	58 751
Rozvedená	5 668	6 354	7 617	7 389	6 514	6 299	6 134
Ovdovělá	292	302	299	246	241	208	211
Podíl dětí narozených vdaným ženám (%)	71,5	68,3	63,7	59,7	58,2	56,6	55,0
Živě narození 1. pořadí							
Svobodná	15 071	18 685	24 674	26 151	25 554	26 492	26 982
Vdaná	29 282	29 962	30 638	26 594	23 937	23 420	22 619
Rozvedená	978	1 250	1 598	1 564	1 468	1 536	1 463
Ovdovělá	32	33	31	22	30	28	28
Podíl dětí narozených vdaným ženám (%)	64,6	60,0	53,8	48,9	46,9	45,5	44,3

Podíl prvorozrozených na počtu živě narozených dětí byl v posledním sledovaném roce 47,9 %, přičemž k jeho nárůstu dochází již od roku 2010, kdy dosahoval 46,4 %. Naopak podíl dětí druhého pořadí ve stejném období poklesl z 38,9 % na 37,5 %. Zejména mezi roky 2012 a 2013 došlo k výraznému poklesu o jeden procentní bod. Mezi těmito dvěma roky naopak narostl podíl dětí třetího pořadí o 0,5 procentního bodu.

Stále se sice menšina dětí rodí mimo manželství, nicméně v členění podle jednotlivých pořadí lze nalézt značné rozdíly. Nejčastěji se rodí mimo manželský svazek děti prvního pořadí. Od roku 2010 se jedná o více než polovinu všech živě narozených dětí tohoto pořadí a tento podíl se dále zvyšuje – v roce 2013 již dosahoval 55,7 %. V případě dětí vyššího pořadí se rodilo mimo manželství výrazně méně dětí. U druhorozených dětí šlo v roce 2013 o 33,4 % a v případě dětí třetího a vyššího pořadí o 39,3 %. I v případě těchto dětí se podíly narozených mimo manželství v čase zvyšovaly, přičemž za posledních deset let relativně nejvíce narostl podíl druhorozených narozených mimo manželství (z 18,8 % na 33,4 %) a nejméně podíl dětí třetího a vyššího pořadí narozených mimo manželství (z 30,2 % na 39,3 %).

Další výraznou diferenční charakteristikou podílu živě narozených dětí mimo manželství je věk ženy. Nejčastěji se rodily děti mimo manželství ženám do 19 let věku (94,7 % v roce 2013), u dalších věkových kategorií byl tento podíl nižší (52,4 % v případě žen ve věku 20–29 let a 36,5 % u žen mezi 30 a 39 lety) a narostl až u žen ve věku 40 let a více (45,3 % v roce 2013). V posledních deseti letech se nejvíce zvýšil

⁹ Od 1. 4. 2012 nabyla účinnosti novela zákona o veřejném zdravotním pojištění (č. 48/1997 Sb.), podle níž stát hradí čtyři cykly umělého oplodnění za předpokladu, že v prvních dvou cyklech došlo k přenosu jednoho embrya. V ostatních případech jsou hrazeny pouze tři cykly.

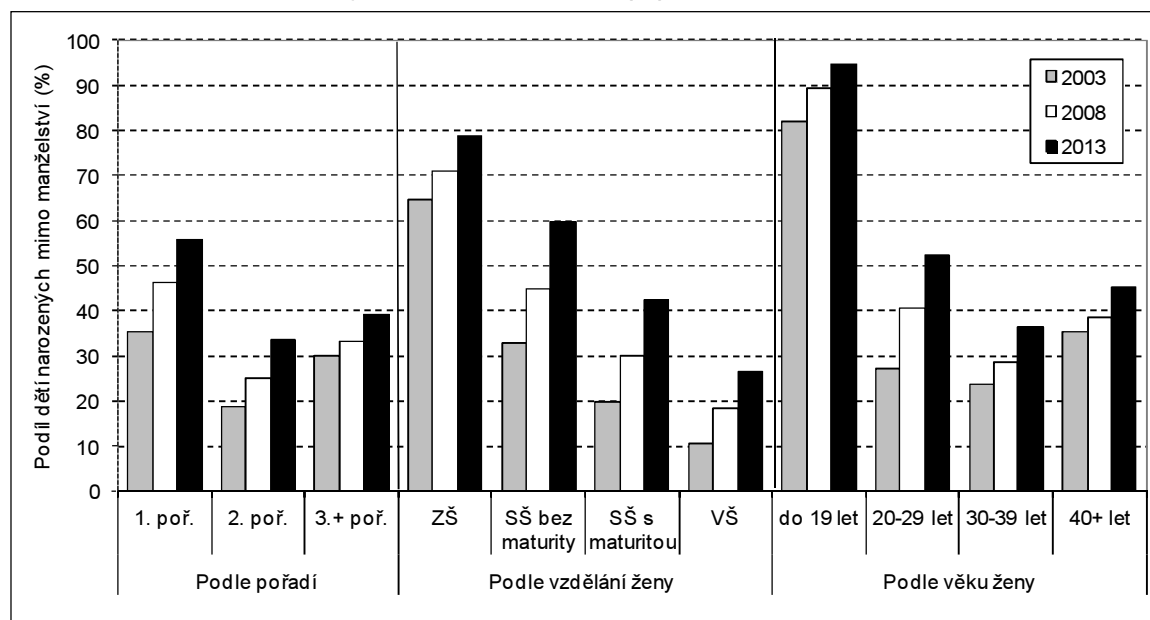
podíl narozených dětí mimo manželství u žen ve věkové kategorii 20–29 let a 30–39 let, naopak nejméně u nejmladší kategorie do 19 let.

Tab. 4.4 Živě narození podle pořadí a legitimacy, 2003–2013

	2003	2005	2008	2010	2011	2012	2013
Živě narození celkem	93 685	102 211	119 570	117 153	108 673	108 576	106 751
narození 1. pořadí	45 363	49 930	56 941	54 331	50 989	51 476	51 092
narození 2. pořadí	34 823	37 993	45 291	45 514	42 156	41 826	40 078
narození 3. a dalšího pořadí	13 499	14 288	17 338	17 308	15 528	15 274	15 581
Živě narození v manželství	66 972	69 802	76 113	69 989	63 252	61 488	58 751
narození 1. pořadí	29 282	29 962	30 638	26 594	23 937	23 420	22 619
narození 2. pořadí	28 262	30 079	33 883	32 411	29 537	28 607	26 676
narození 3. a dalšího pořadí	9 428	9 761	11 592	10 984	9 778	9 461	9 456
Živě narození mimo manželství	26 713	32 409	43 457	47 164	45 421	47 088	48 000
narození 1. pořadí	16 081	19 968	26 303	27 737	27 052	28 056	28 473
narození 2. pořadí	6 561	7 914	11 408	13 103	12 619	13 219	13 402
narození 3. a dalšího pořadí	4 071	4 527	5 746	6 324	5 750	5 813	6 125
Podíl dětí narozených mimo manželství (%)	28,5	31,7	36,3	40,3	41,8	43,4	45,0
narození 1. pořadí	35,4	40,0	46,2	51,1	53,1	54,5	55,7
narození 2. pořadí	18,8	20,8	25,2	28,8	29,9	31,6	33,4
narození 3. a dalšího pořadí	30,2	31,7	33,1	36,5	37,0	38,1	39,3

Podíl živě narozených dětí mimo manželství se také významně lišil podle nejvyššího dokončeného vzdělání matky. Se vzrůstajícím vzděláním ženy se podíl dětí narozených mimo manželský svazek snižuje. V případě žen se základním vzděláním dosahoval v posledním sledovaném roce 78,9 %, se středním vzděláním bez maturity 59,7 % a s maturitou 42,2 %. Nejnižší podíl byl u vysokoškolsky vzdělaných žen – 26,4 %. Dynamika růstu podílu mimomanželsky narozených dětí se naopak s vyšším vzděláním stupňovala. Za posledních deset let nejvýrazněji narostl podíl narozených dětí mimo manželství u vysokoškolsky vzdělaných matek (z 10,8 % v roce 2003), zatímco u žen se základním vzděláním vzrostl mírněji (z 64,5 % v roce 2003).

Obr. 4.1 Podíl živě narozených mimo manželství (%), 2003–2013

Z výše uvedeného je patrné, že se dříve těsný vztah mezi narozením dítěte a vstupem do manželství značně rozvolnil. Sezdaní již není podmínka pro narození dítěte a společnost odlišné formy soužití obecně akceptuje zřejmě i díky značně sekulárnímu charakteru české společnosti. Zvyšující se podíly živě narozených dětí mimo manželství jsou typické pro všechny věkové i vzdělanostní skupiny žen. Neznamená to ovšem, že by se děti čím dál tím častěji rodily do rodin, kde se otec nebude podílet na výchově dítěte. Formální uzavření manželství je totiž často nahrazeno neformálním soužitím matky a otce ve společné domácnosti. Odhad podílu rodin, kde se otec pravděpodobně nebude žádným způsobem podílet na péči o dítě lze provést na

základě nevyplněnosti údajů o otci na hlášení o narození. Pracuje se s předpokladem, že neuvedení těchto údajů může být spíše způsobeno tím, že se otec nechce zapojovat do výchovy dítěte, minimálně v době narození potomka. Naopak v případě, že jsou informace o otci vyplněny, lze vyvozovat, že spolu partneři pravděpodobně společně žijí, nebo jsou připraveni poskytovat péči dítěti společně. Analyzovat tímto způsobem hlášení o narození je ovšem možné až od roku 2007, kdy se začaly zpracovávat údaje za otce u všech narozených dětí, nejen za narozené v manželství, jak tomu bylo v minulosti. Informace o otci dítěte narozeného v manželství musí být vždy vyplněny.

V roce 2013 nebyly uvedeny údaje o otci u 8,3 % živě narozených dětí, respektive u 18,4 % dětí narozených mimo manželství. Šlo o nejnižší podíly neuvedených informací o otci od roku 2007. Ve srovnání s rokem 2008 byl v roce 2013 podíl neuvedených údajů o otci z živě narozených dětí nižší o 1,7 procentního bodu a o 9,1 p. b. (o třetinu) z nemanželsky narozených dětí. Podíly se však významně lišily podle pořadí narozeného dítěte, věku a vzdělání matky.

U dětí prvního pořadí byl sice podíl nemanželsky narozených dětí nejvyšší, ale vzhledem k nízké nevyplněnosti údajů o otci u nemanželsky narozených dětí (16,7 % v roce 2013), byla celková nevyplněnost údajů o otci u dětí prvního pořadí relativně nižší (9,3 %). Naopak u dětí třetího a vyššího pořadí dosahoval podíl dětí narozených mimo manželství s neuvedenými údaji o otci 31,5 %, což vedlo k nejvyššímu podílu nevyplněnosti informací o otci ze všech pořadí (12,4 %). Lze tak z toho usuzovat, že se děti ve třetím a vyšším pořadí nejčastěji narodily do nestabilního svazku. S růstem nejvyššího ukončeného vzdělání klesal i podíl dětí s neuvedenými údaji o otci z dětí narozených mimo manželství. Vzhledem k tomu, že stejná závislost existovala i mezi nejvyšším ukončeným vzděláním a podílem živě narozených dětí mimo manželství, tak se rozdíly v předpokládané stabilitě svazků podle vzdělání ještě prohloubily. V případě žen se základním vzděláním nebyla informace o otci poskytnuta u 33,8 % dětí, zatímco u vysokoškolsky vzdělaných žen dosahoval tento podíl pouze 2,1 %. V případě rozlišení podle věku matky dosahovaly nejvyšší podíly nevyplněných údajů o otci děti, jejichž matka byla mladšího věku (do 19 let – 45,7 %, do 24 let – 23,3 %). Nevyplněnost dále klesala s přibývajícím věkem, až u žen ve věku 35 let a více mírně narostla. Živě narozené děti matkám ve věku 25 let a více se tak rodí do výrazně stabilnějších podmínek.

Tab. 4.5 Podíl živě narozených s neuvedenými údaji o otci (%), 2008–2013

	2008		2009		2010		2011		2012		2013	
	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B
Celkem	10,0	27,5	8,6	22,1	8,7	21,7	9,2	21,9	9,1	20,9	8,3	18,4
Podle pořadí												
1. pořadí	12,3	26,7	10,3	20,8	10,4	20,3	10,6	20,0	10,6	19,4	9,3	16,7
2. pořadí	6,5	25,6	5,5	20,3	5,6	19,4	6,0	20,2	5,8	18,2	5,3	15,9
3.+ pořadí	11,7	35,2	11,3	32,2	12,0	32,8	12,9	34,8	13,1	34,5	12,4	31,5
Podle dosaženého vzdělání matky												
ZŠ	33,4	46,9	35,0	47,4	35,3	47,1	37,3	48,9	36,1	46,9	33,8	42,8
SŠ bez mat.	11,5	25,6	9,5	19,8	9,5	18,8	10,6	19,8	11,0	19,7	10,8	18,2
SŠ s mat.	6,1	20,2	4,2	12,8	4,4	12,7	4,8	12,7	4,8	12,0	4,2	9,9
VŠ	3,7	20,1	2,3	11,4	2,9	13,1	2,5	10,6	2,5	10,0	2,1	7,8
Nejjistěno	13,0	35,1	10,8	30,3	9,6	23,4	10,4	25,6	10,7	25,1	11,2	24,8
Podle věku matky												
-19	46,3	51,9	47,3	51,3	47,8	51,6	49,1	52,1	48,8	51,6	45,7	48,2
-24	23,9	36,3	23,2	33,2	23,6	33,1	25,8	34,8	25,3	33,5	23,3	30,1
25-29	7,9	24,1	6,2	17,6	6,2	16,8	7,1	17,9	7,1	17,0	6,4	14,8
30-34	6,3	22,6	4,7	16,0	5,0	16,3	4,7	14,6	4,7	14,2	4,3	12,4
35+	8,5	25,7	7,3	20,5	7,4	19,8	7,2	19,5	7,2	18,5	6,5	16,2

Pozn.: A – podíl dětí s neuvedenými údaji o otci ze všech živě narozených dětí

B – podíl dětí s neuvedenými údaji o otci z dětí narozených mimo manželství

Po pádu socialistického zřízení došlo v Česku k významným a rychlým změnám reprodukčního chování žen. Režim časně a časté reprodukce se postupně proměnil na reprodukci pozdní a méně intenzivní. Za těmito změnami stál celý komplex faktorů, mezi něž patřily zejména nárůst individualismu a možností seberealizace (ve škole i v práci), ztížené ekonomické podmínky pro rodiny s dětmi, či větší dostupnost moderních forem antikoncepce. Populace Česka reagovala obdobně jako další země bývalého Východního bloku, které si těmito proměnami také procházely. Sice už v osmdesátých letech došlo k poklesu úrovně plodnosti zhruba o 0,2 dítěte na jednu ženu, ale dramatictější změny přišly až v devadesátých letech. Mezi roky 1990 a 1999 spadla úroveň úhrnné plodnosti z 1,89 na 1,13, což představovalo historické minimum. Poté došlo

k postupnému nárůstu, který souvisel s realizací odkládaných porodů zejména u populačně silných generací 70. let 20. století. Úhrnná plodnost se v roce 2008 zastavila na 1,50 dítěte na jednu ženu. V posledních pěti letech jsme svědky faktické stagnace úhrnné plodnosti na hodnotách těsně pod 1,50. Mírný pokles úhrnné plodnosti mezi roky 2008 a 2011 byl způsoben zejména poklesem plodnosti prvního a třetího pořadí. Následný lehký nárůst v letech 2011 až 2013 ovlivnil nejvíce opětovný nárůst plodnosti prvního pořadí. Ukazatel čisté míry reprodukce v podstatě kopíroval vývoj úhrnné plodnosti, která má při stabilních úmrtnostních podmínkách na jeho hodnoty větší vliv. Čistá míra reprodukce se mezi roky 2011 a 2013 zvýšila z 0,688 na 0,705 dívek na jednu ženu.

Tab. 4.6 Ukazatele plodnosti, 2003–2013

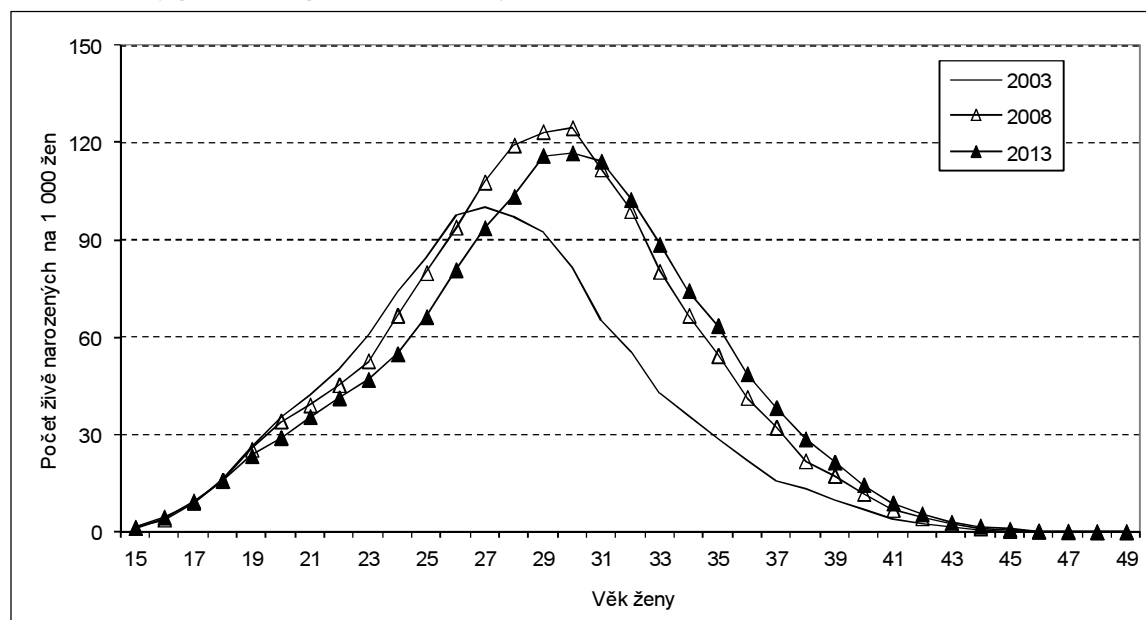
	2003	2005	2008	2010	2011	2012	2013
Úhrnná plodnost*	1,179	1,282	1,497	1,493	1,427	1,452	1,456
1. pořadí	0,568	0,632	0,735	0,721	0,699	0,719	0,728
2. pořadí	0,431	0,465	0,548	0,561	0,535	0,542	0,531
3.+ pořadí	0,180	0,185	0,214	0,211	0,192	0,191	0,197
Čistá míra reprodukce**	0,568	0,618	0,724	0,720	0,688	0,704	0,705
Průměrný věk matek při narození dítěte	28,1	28,6	29,3	29,6	29,7	29,8	29,9
1. pořadí	25,9	26,6	27,3	27,6	27,8	27,9	28,1
2. pořadí	29,0	29,6	30,5	30,7	30,9	31,0	31,0
3.+ pořadí	32,4	32,8	33,3	33,2	33,3	33,3	33,2

* Hypotetický průměrný počet dětí na jednu ženu za předpokladu zachování měř plodnosti daného roku po celé reprodukční období ženy.

** Čistá míra reprodukce vyjadřuje počet živě narozených dívek na jednu ženu, které by se při úrovni plodnosti a úmrtnosti daného roku dožily věku svých matek při porodu.

Za výrazným poklesem úhrnné plodnosti stálo částečně odkládání rození dětí do vyššího věku. Tento ukazatel je totiž změnami časování mateřství značně ovlivněn. V případě prodlužování průměrného věku ženy při narození dítěte totiž dochází k jeho výraznému poklesu. Mezi roky 1991 a 2008 se tento průměrný věk postupně zvýšil z 24,7 let na 29,3 let, což odpovídá průměrnému ročnímu růstu o cca jednu čtvrtinu roku věku. Od roku 2008 se tempo zvolnilo na roční nárůst odpovídající zhruba 0,1 roku. V roce 2013 pak průměrný věk při narození dítěte dosáhl 29,9 let.

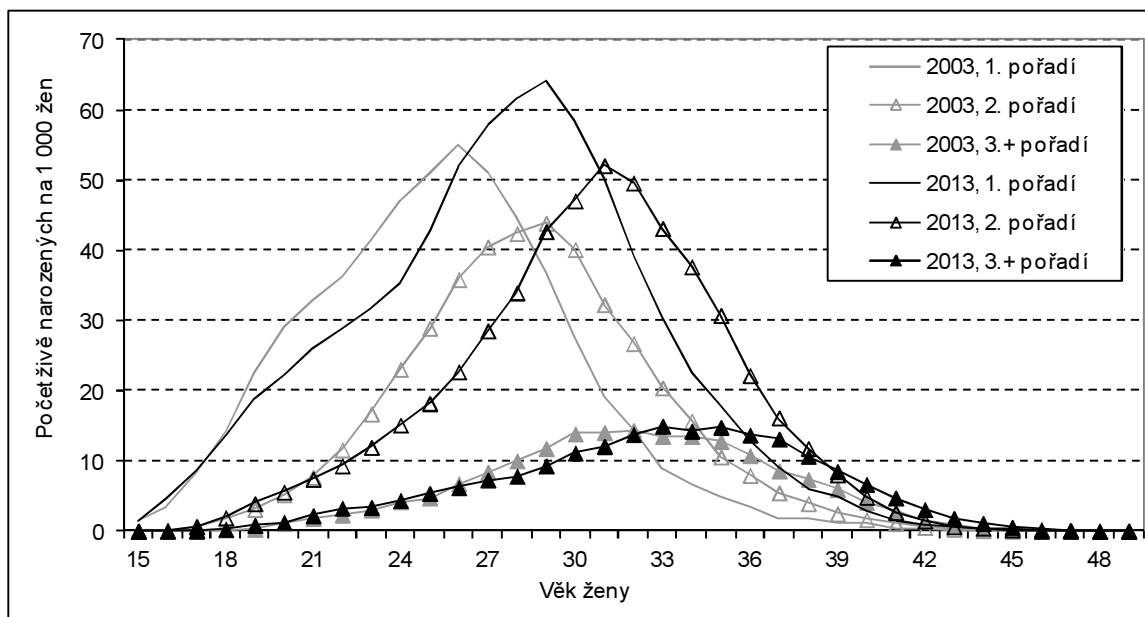
Obr. 4.2 Míry plodnosti podle věku ženy, 2003–2013

V případě průměrného věku při narození dítěte prvního pořadí byla dynamika růstu ještě o něco vyšší, nicméně i zde lze zhruba od roku 2008 sledovat zpomalení růstu. V roce 2013 byl tento průměrný věk 28,1 let. Průměrný věk při narození druhého dítěte byl mezi roky 2003–2013 vyšší o 3,0–3,1 roku oproti věku při narození prvního dítěte, zatímco na počátku devadesátých let byl tento rozdíl mírně vyšší a pohyboval se okolo 3,3 roku. V posledních třech letech vzrostl průměrný věk při narození druhého dítěte pouze nepatrně (z 30,9 na 31,0). Významně se snížil mezi roky 1991 a 2013 rozdíl mezi průměrným věkem při narození druhého a třetího dítěte. Zatímco v roce 1991 činil tento rozdíl 4,3 roky (druhé pořadí 25,7 roků a třetí a vyšší

30,0 roku), v roce 2013 už byl pouze 2,2 roku (druhé pořadí 31,0 roku a třetí a vyšší 33,2 roku). Průměrný věk matky při narození dítěte třetího nebo vyššího pořadí od roku 2008 v podstatě stagnuje, mezi roky 2011 a 2013 došlo ke snížení o jednu desetinu roku.

Obr. 4.3 Míry plodnosti podle věku ženy a pořadí dítěte, 2003–2013

Tab. 4.7 Míry plodnosti podle věku ženy a pořadí dítěte (na 1 000 žen), 2003–2013

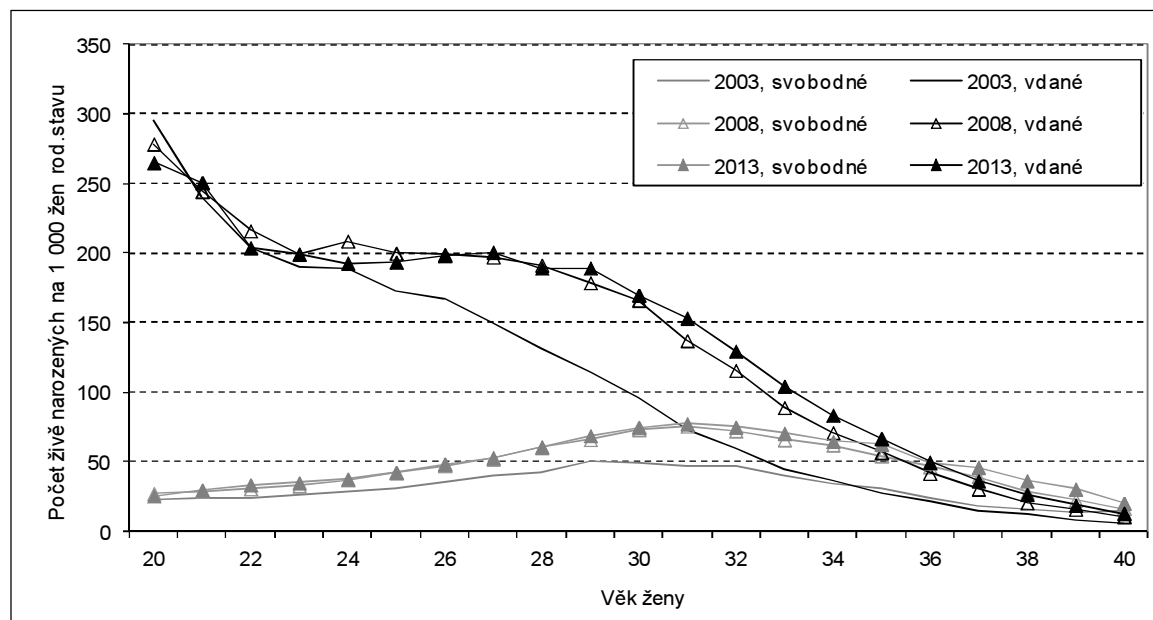
Věk	1. pořadí			2. pořadí			3.+ pořadí			Celkem		
	2003	2008	2013	2003	2008	2013	2003	2008	2013	2003	2008	2013
18	14,4	13,8	13,7	1,8	1,9	1,9	0,2	0,2	0,3	16,4	16,0	15,9
19	22,7	21,5	18,8	3,1	3,4	3,9	0,3	0,5	0,8	26,1	25,5	23,6
20	29,2	27,3	22,2	5,2	5,8	5,6	1,1	1,1	1,3	35,5	34,2	29,1
21	33,0	29,8	26,0	7,7	7,6	7,4	1,9	1,8	2,2	42,5	39,1	35,6
22	36,2	32,7	28,7	11,6	9,9	9,3	2,3	2,7	3,3	50,1	45,3	41,3
23	41,4	36,5	31,7	16,7	13,2	11,9	3,0	3,0	3,4	61,2	52,8	47,1
24	47,1	44,2	35,3	23,1	18,6	15,1	4,2	4,0	4,4	74,3	66,8	54,9
25	50,9	52,4	42,8	29,0	22,4	18,2	4,7	5,1	5,4	84,6	79,9	66,4
26	55,0	60,2	51,9	35,9	27,4	22,7	6,7	6,4	6,2	97,6	94,0	80,8
27	51,2	64,8	57,9	40,5	35,4	28,5	8,4	7,6	7,3	100,0	107,9	93,7
28	44,8	67,8	61,6	42,4	42,5	34,0	10,0	9,0	7,8	97,2	119,2	103,4
29	36,8	62,8	64,1	43,9	50,0	42,7	11,8	10,6	9,3	92,4	123,4	116,0
30	27,6	56,4	58,6	40,2	55,7	47,1	13,9	12,5	11,1	81,7	124,6	116,8
31	19,2	43,8	50,1	32,3	53,9	52,1	14,0	14,2	12,1	65,6	111,9	114,2
32	14,2	32,5	39,1	26,7	50,3	49,6	14,4	16,2	13,8	55,3	99,0	102,5
33	9,0	22,3	30,6	20,4	40,9	43,1	13,5	17,0	15,0	42,9	80,3	88,7
34	6,6	15,9	22,4	15,7	33,1	37,7	13,5	17,7	14,3	35,8	66,8	74,4
35	5,0	11,7	18,0	10,6	25,1	30,8	12,8	17,6	14,8	28,4	54,4	63,6
36	3,4	8,2	12,8	8,0	17,1	22,2	10,8	16,2	13,7	22,2	41,5	48,7
37	1,8	5,6	9,0	5,5	12,7	16,1	8,6	14,0	13,1	15,8	32,3	38,3
38	1,8	3,8	6,1	4,0	7,5	11,8	7,4	10,7	10,7	13,2	21,9	28,7
39	1,3	2,8	4,9	2,5	5,7	8,0	5,9	9,0	8,5	9,7	17,4	21,5
40	1,3	1,7	3,0	1,7	3,4	4,8	4,1	6,9	6,7	7,1	11,9	14,6
41	0,3	0,9	1,6	1,1	1,9	2,7	2,8	4,2	4,7	4,1	7,0	9,0
42	0,3	0,5	1,0	0,5	1,0	1,5	1,6	2,9	3,1	2,4	4,4	5,6
43	0,1	0,3	0,5	0,3	0,6	0,7	0,9	1,6	1,8	1,4	2,5	3,0
44	0,1	0,2	0,3	0,1	0,2	0,4	0,3	0,8	1,2	0,5	1,3	1,8

Profil specifických měr plodnosti podle věku v posledních cca 20 letech odrážel posun plodnosti do vyššího věku a obecný pokles intenzity plodnosti. Na počátku 90. let 20. století dosahovaly nejvyšších intenzit plodnosti ženy ve věku 21 let. Během devadesátých let se snižovala intenzita plodnosti zejména díky poklesu plodnosti v mladších věkových kategoriích zhruba do 25 let a zároveň nedocházelo ke kompenzaci ve vyšších věkových kategoriích.

Na počátku nového tisíciletí se celková intenzita plodnosti začala zvyšovat díky realizaci odkládaných porodů ve vyšších věcích za už mírnějšího, ale stále pokračujícího poklesu intenzity plodnosti v mladších věkových kategoriích do zhruba 25 let. V posledních deseti sledovaných letech byla křivka plodnosti téměř symetrická, přičemž svůj věk nejintenzivnější plodnosti stále posunovala do vyšších let, avšak cca od roku 2008 tento posun zvolnil. V roce 2003 ženy do věku 30 let porodily 74,1 % všech živě narozených dětí, o pět let později to bylo 63,0 % a v roce 2013 pouze 57,7 %. Mezi roky 2008 a 2013 se snížila intenzita plodnosti u žen ve věku 30 let a méně, zatímco narostla ve vyšších věkových kategoriích. V posledních třech letech se věk nejčastější plodnosti ustálil na 30 letech.

V roce 2013 se narodilo svobodným a vdaným ženám 94,1 % ze všech živě narozených dětí. Na rozvedené a zejména ovdovělé žen proto připadal velmi nízký podíl dětí. Při výpočtu měr plodnosti jsou živě narozené děti daného věku a rodinného stavu matky vztahovány ke střednímu stavu žen tohoto věku a rodinného stavu. Míry plodnosti vdaných žen byly nejvyšší v nejmladších věkových kategoriích, protože byl v těchto věkových skupinách nízký počet vdaných žen a sňatek byl často uskutečněn v návaznosti na otěhotnění ženy. V roce 2013 dosahovaly nejvyšších měr manželské plodnosti ženy ve věku 19 let (265,3 dětí na 1 000 žen) a směrem k vyšším věkům žen hodnoty klesaly. Nicméně ještě ve věku 27 let se tisícovce vdaných žen narodilo v průměru 200,7 dětí. Za posledních deset let poklesla plodnost vdaných žen mezi 18 a 20 roky a naopak narostla u žen starších 20 let (s rostoucím věkem narostla více). Zvyšující se počet živě narozených dětí svobodným ženám se projevil i na křivkách měr plodnosti svobodných žen podle věku. Zatímco věk nejčastější plodnosti se za posledních deset let příliš nezměnil a pohyboval se okolo 30 let, tak míra plodnosti v tomto věku se zvýšila z 50,0 ‰ v roce 2003 na 77,5 ‰ o deset let později. Zároveň se zvýšila míra plodnosti ve všech věcích, přičemž s rostoucím věkem se rozdíly zvyšovaly. Například ve věku 35 let se v roce 2003 narodilo tisící svobodných žen v průměru 30,5 dítěte, v roce 2013 to bylo již 62,8 dítěte. Věk ženy, ve kterém byla plodnost svobodných vyšší než plodnost vdaných, se v čase posunul. V roce 2003 to bylo 35 let a o deset let později již 37 let.

Obr. 4.4 Míry plodnosti podle věku a rodinného stavu ženy, 2003–2013

Za posledních deset let došlo ke zkrácení průměrného meziporodního intervalu jak mezi prvním a druhým, tak i mezi druhým a třetím porodem. Zatímco v roce 2003 byla průměrná doba mezi prvním a druhým porodem 5,3 roku, o deset let později to bylo téměř o jeden rok méně – 4,4 roku. Za tímto vývojem stál hlavně nárůst podílu jednoletých a dvouletých meziporodních intervalů. V roce 2003 tvořily 27,5 % ze všech druhých porodů, přičemž v roce 2013 to bylo již 43 %. Výrazné zkrácení nastalo také u třetích porodů. Průměrná doba od druhého porodu se snížila ze 7,0 let v roce 2013 na 5,9 roku v posledním sledovaném roce. Nejčastější meziporodní intervaly se nacházely mezi jedním a třetím rokem. Jejich podíl na celkovém počtu třetích porodů se zvýšil z 31,3 % v roce 2003 na 43,6 % v roce 2013. Jak v případě druhých tak i

třetích porodů se za posledních deset let nejvíce rozšířilo zastoupení dvouletých meziporodních intervalů. Ženy se tak patrně snažily o rychlejší návrat do pracovního procesu, k čemuž jim v posledních dvou letech mohla dopomoci vyšší variabilita při čerpání rodičovského příspěvku.

Tab. 4.8 Průměrné meziporodní intervaly, 2003–2013

Interval mezi	2003	2005	2008	2010	2011	2012	2013
1. a 2. porodem	5,3	5,3	5,2	4,7	4,6	4,5	4,4
2. a 3. porodem	7,0	7,1	6,9	6,4	6,3	6,0	5,9

Pozn.: Výpočet z absolutních počtů živě narozených z jednočetných porodů.

Tab. 4.9 Rozložení meziporodních intervalů (%), 2003–2013

Meziporodní interval (roky)	Interval mezi 1. a 2. porodem							Interval mezi 2. a 3. porodem						
	2003	2005	2008	2010	2011	2012	2013	2003	2005	2008	2010	2011	2012	2013
0	0,3	0,3	0,3	0,4	0,4	0,4	0,4	0,5	0,4	0,4	0,6	0,7	0,6	0,7
1	9,5	9,8	9,5	12,4	13,2	13,7	13,7	10,3	10,0	9,3	11,2	11,2	12,5	12,5
2	18,0	20,0	21,4	27,1	28,2	28,4	29,2	10,9	11,5	12,8	15,4	16,4	18,1	16,9
3	18,4	17,7	20,4	20,1	20,1	19,8	18,9	10,1	10,3	11,6	12,9	13,6	13,8	14,1
4	12,5	12,4	12,2	10,4	9,7	10,0	10,2	9,0	9,1	9,9	9,7	8,8	9,0	9,7
5	8,9	9,0	7,6	7,1	6,9	7,2	7,4	7,5	7,6	7,6	7,5	8,1	7,7	8,4
6	7,3	7,0	6,3	5,1	5,1	5,1	5,1	7,2	7,3	6,7	6,7	6,5	6,8	7,0
7	5,4	5,5	4,8	3,7	3,5	3,6	3,7	6,8	6,3	6,4	5,8	5,8	5,8	5,5
8	4,5	3,8	3,7	2,8	2,7	2,5	2,4	6,6	5,9	5,7	5,1	4,6	4,4	4,5
9	4,1	3,0	3,0	2,2	2,0	1,8	1,9	6,9	5,5	5,3	4,6	4,3	4,0	4,1
10	3,4	2,7	2,3	2,0	1,7	1,5	1,4	5,6	5,1	4,8	4,0	3,8	3,2	3,2
11	2,4	2,5	1,7	1,4	1,4	1,2	1,2	4,6	4,8	3,8	3,4	3,1	3,0	2,8
12	1,8	2,1	1,5	1,2	1,1	1,0	1,0	3,7	4,5	3,5	2,7	2,6	2,4	2,3
13	1,2	1,5	1,2	0,9	0,8	0,8	0,7	3,1	3,4	3,0	2,4	2,6	1,8	2,1
14	0,7	1,0	1,2	0,7	0,7	0,6	0,6	2,3	2,7	2,6	2,1	1,7	1,5	1,6
15	0,6	0,6	1,0	0,7	0,7	0,5	0,5	1,6	1,9	2,3	1,8	1,8	1,3	1,2
16	0,3	0,4	0,7	0,6	0,4	0,4	0,4	1,1	1,3	1,4	1,5	1,3	1,0	1,0
17	0,2	0,3	0,5	0,5	0,4	0,4	0,3	0,9	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	0,6
18	0,2	0,2	0,3	0,4	0,3	0,3	0,3	0,5	0,7	0,8	0,8	0,8	0,9	0,6
19	0,1	0,1	0,1	0,3	0,2	0,2	0,3	0,4	0,3	0,4	0,4	0,5	0,4	0,6
20+	0,2	0,1	0,2	0,3	0,3	0,3	0,4	0,4	0,5	0,5	0,5	0,7	0,7	0,6

Pozn.: Výpočet z absolutních počtů živě narozených z jednočetných porodů.

Počet živě narozených dětí, který se narodil rodičům, z nichž ani jeden neměl české státní občanství, za posledních deset let vzrostl z 1 276 v roce 2003 na 3 345 v roce 2013. Stejně tak rostl i podíl těchto dětí z počtu živě narozených dětí celkem. V roce 2003 činil 1,4 % a o deset let později již 3,1 %. Za absolutním růstem počtu narozených dětí částečně stál nárůst celkového počtu cizinců na našem území v posledních deseti letech, přičemž v posledních pěti letech došlo spíše ke stagnaci počtu cizinců.

Tab. 4.10 Živě narození podle státního občanství*, 2003–2013

	2003	2005	2008	2010	2011	2012	2013
Živě narození s cizím státním občanstvím	1 276	1 518	2 666	3 034	2 959	3 270	3 345
- podíl na úhrnu (%)	1,4	1,5	2,2	2,6	2,7	3,0	3,1
z toho státní občanství: Vietnam	475	517	913	862	893	1104	965
Ukrajina	228	288	604	795	430	737	781
Slovensko	97	192	304	437	413	389	459
Rusko	89	104	134	168	191	225	225
Mongolsko	16	23	90	135	121	123	178

* Výběr a řazení občanství podle četnosti v roce 2013.

Pozn.: Státní občanství dítěte se na statistickém hlášení přímo nesleduje, je odvozováno od občanství rodičů. Cizí státní občanství ČSÚ udává pouze u dětí, u kterých ani jeden z rodičů neměl v době narození dítěte státní občanství ČR.

Na počet i podíl živě narozených dětí cizinců má podstatný vliv jejich pohlavně-věková struktura a účel pobytu, což jsou faktory, které se podstatně liší u jednotlivých skupin cizinců podle státní příslušnosti. Například žen s ukrajinskou státní příslušností je v Česku dlouhodobě zhruba dvakrát více než žen s vietnamským občanstvím, ovšem vzhledem k tomu, že pobývají v Česku hlavně z pracovních důvodů, tak rodí na našem území relativně ke svému zastoupení méně často. Pořadí prvních čtyř státních příslušností zůstalo ve sledovaném období mezi roky 2003–2013 stejné. Každý rok se narodilo nejvíce dětí rodičům s vietnamským občanstvím, které byly následovány dětmi rodičů s ukrajinským, slovenským a ruským státním občanstvím.